

דיני רחוב

ניר טל

במסגרת הסדנאות הקליניות של הפקולטה למשפטים פועל הקורס "דיני רחוב" (6 נ"ז). במסגרת הקורס סטודנטים למשפטים מעבירים סדנאות משפט לנערים ונערות בסיכון. מדובר בהזדמנות נדירה, מיוחדת ומחנכת שבסופה גם מקבלים ציון. אסור לפספס.

מקבלת קבוצה של נערים או נערות (12-20 בני נוער בקבוצה) איתה הם יעבדו במהלך השנה כולה.

בשנה החולפת ההדרכות התבצעו בחמש קבוצות בחמישה מוסדות שונים:

"מסילה" - מוסד לנערות עברייניות, רובן ככולן נערות מבתי הרוסים. מדובר בנערות שאין זו הפעם הראשונה, ובדרך כלל גם לא השנייה, בה הן הסתבכו עם החוק. הפרוייקט נערך בשיתוף עם הבית הסגור של מסילה, דהיינו בנות הנמצאות במקום בצו בית משפט ואינן יכולות לעזוב אותו, מלבד בחופשות הנקבעות מראש, ובמידה ויש להן לאן לצאת. **בית ספר "מפנה"** - בית ספר השייך למשרד העבודה. הנערים לומדים בו במגמות מקצועיות שונות כמו צילום, טבחיות, ספרות ואיפור. ישנם גם ילדים הלומדים בכיתה "כללית". לא מדובר בלימודים רגילים, אלא במפגש חברתי השומר את הילדים במסגרת ולעיתים אף מספק בסופו של דבר תעודת גמר מקצועית של משרד העבודה באחד מהמקצועות הנלמדים בבית הספר. על תעודת בגרות אין בכלל מה לדבר. הנערים איתם עבדנו מגיעים לבית הספר פעם אחת בשבוע, ובשאר השבוע עובדים במקומות עבודה המשותפים בפרוייקט עם בית הספר. בין החברות המעסיקות את הילדים ניתן למצוא את "בזק" ו"טבע".

שירות מבחן - כשמו כן הוא. נערים הנמצאים תחת פיקוחו של קצין מבחן, ובמסגרת הפיקוח נשלחים לפרוייקט "דיני רחוב". כבר היו מקרים בהם

מסיבת פורים של הסטודנטים מקורס דיני רחוב

שופטי נוער התרשמו, ואף הקלו בעונש עם נערים שהשתתפו בפרוייקט וגילו נכונות להשתפר...

קידום נוער - במסגרת זו, שפועלת דרך עיריית ירושלים, פעלו שתי קבוצות. אחת של נוער ממוצא אתיופי והשנייה של בנות משכונת גילה בירושלים. כולם מופנים לפרוייקט דרך העובדים הסוציאליים של העירייה, על פי מצבם הסוציו-אקונומי.

העבודה עם הנערים והנערות המקסימים איתם עבדנו אינה דומה (לטובה ולרעה) לאף התנסות אחרת של הדרכה, לפחות לא כזו בה נתקלנו רובנו במהלך חיינו - בצבא או בתנועת נוער. בדרך כלל, כאשר שומעים שארבעה סטודנטים נכנסים "להעביר שיעור" לקבוצה של 12 נערים, מרימים גבה ושואלים: זה לא קצת יותר מדי? התשובה היא שבהחלט לא. לפחות בהתחלה, וברוב המקרים גם בהמשך הדרך, השיעורים קשים מאוד, ומאתגרים מאוד. באופן טבעי סטודנט מסוים מרגיש קרוב יותר לנער מסוים, כך שיש לו יותר השפעה עליו, השפעה לה זקוקים לא פעם בכדי להרגיע את ה"שובב" ולהחזירו לשעור. כמובן שבשעה בשבוע לא ניתן להגיע למצב בו כל הסטודנטים מגיעים לאותה רמת היכרות עם כל הנערים.

מתי בפעם האחרונה עשית משהו בשביל מישהו? (בקורס של הפקולטה למשפטים...)

"ירון" הוא נער מקסים בן 16. פיקח, שובב - ועם תיק פלילי במשטרה (נהיגה ללא רשיון תחת השפעת סמים). "נוגה", נערה שעוד לא מלאו לה 15, עברה התעללויות מיניות במשך תקופה ארוכה, הידרדרה לזנות כבר בגיל 13, ויושבת היום במוסד סגור עם נערות בנות גילה בעלות רקע דומה. "ערן" נפלט בארבע השנים האחרונות מחמישה בתי ספר וכל מנהל בית ספר שהגיע אליו מגדיר את מצבו "אבוד". היום הוא עוזר בפרנסת המשפחה שלו, ובקושי מגיע לבית הספר. "יעל" היא ילדה סגורה וקשה. כבר בגיל 17 היא בעלת רקע פלילי, כל היום מסתובבת בשכונה ומסתובבת עם כולם. מתי בפעם האחרונה יצא לכם להיפגש עם המציאות הזו? הפקולטה למשפטים, **במסגרת הקורס דיני רחוב (Street Law)** מציעה לכם מפגש נדיר ומיוחד עם נערים ונערות דומים לאלו, ועם סיפורים הדומים לאלו. לא רק מפגש, אלא הזדמנות אמיתית לנסות ולשנות משהו קטן בעולם של אותם נערים ונערות, ובעזרת הרבה כוח רצון והתמדה, אולי גם אפשרות לעזור להם. בקורס "דיני רחוב" סטודנטים למשפטים עושים משהו מיוחד ושונה, שונה מאוד מעבודה בדיני חוזים או מעוד מבחן בקניין. בקורס הזה המבחן הוא אתם מול עצמכם, והרצון שלכם להצליח.

בשנה שעברה (תשס"ג) למדו בקורס 15 סטודנטים מתוך כ-60 שהגישו מועמדות מקרב תלמידי שנה ב' וג', להם מיועד הקורס. הקורס הינו חווייה בלתי רגילה ובלתי נשכחת, והזדמנות נדירה להיפגש עם עולם שונה מאוד מהעולם "הבוטתי" אליו אנחנו רגילים בפקולטה.

קצת פרטים טכניים: הקורס מורכב משני חלקים. חלקו האחד בנוי משיעורים פרונטליים עם מרצה. החל מהשנה תעביר את הקורס עו"ד שרון ציונוב-ארד (ראש המחלקה לנוער בסנגוריה הציבורית בירושלים) שמביאה איתה מטען וידע רב בתחום. השיעור יתקיים פעם בשבועיים. בשיעורים לומדים (אבל לא נבחנים!) על כל מה שקשור לעבודה עם בני נוער, החל מחוק הנוער, פסקי דין תקדימיים בנושא (עם סיפורים מדהימים מאחוריהם), נושאים שונים בעבודה סוציאלית, דרכים שונות להעברת שיעורים לנערים ודרכי גישה מיוחדות אליהם. מלבד המרצה מלוות את הסטודנטים גם עובדת סוציאלית (ליבי רייכמן) וסטודנטית בוגרת הקורס מהשנה שעברה, שתורמות לעבודה השוטפת עם הנערים, כל אחת מניסיונה.

בחלקו השני של הקורס אנחנו, הסטודנטים למשפטים, מעבירים סדנאות סמי-משפטיות לנערות ונערים, בדרך כלל בגילאי 14 עד 18, כולם ללא יוצא מן הכלל נערים בסיכון או נערים שהפכו להיות "חלק מהסטטיסטיקה", דהיינו נוער עברייני. העבודה עם הנערים נעשית בארבע או חמש קבוצות, בכל אחת 2-4 סטודנטים. כל קבוצה של סטודנטים

רגע מיוחד במינו, פתאום אתה קולט שיצא משהו מכל השנה הזו. הנערים האלו, שבתחילת השנה לא עניין אותם אפילו איך קוראים לך, פתאום מסכימים להיפגש איתך באמצע השבוע אחר הצהרים, כדי לעבוד על התפקיד שלהם במשפט. אבל שלא תבינו לא נכון, הפתעות רבות צפויות גם בשלב הזה. למשל: העד המרכזי של התביעה לא הגיע לבית הספר

ביום של המשפט כי אמא שלו עברה ניתוח והוא היה צריך להישאר בבית לשמור עליה. גם כאן אסור להתייאש, נכנסנו לאוטו, נסענו אליו הביתה וגילינו להפתעתנו שגם אמו מנסה לשכנע אותו להגיע למשפט (למרות שהיא עברה ניתוח). פתאום עד אחר החליט שלא בא לו, ועורכת הדין של ההגנה הייתה מוכנה ללמוד את התפקיד רק שעה לפני המשפט... אבל יחד עם הלחץ הגדול מגיע גם הכיף הגדול. לשבת

אחד הילדים עם שלושת השופטים במשפט המכבים

באולם 302 ולהסתכל על הבמה, ולא להאמין שאת כל זה עשינו לבד במהלך השנה.

במהלך השנה בהחלט לא קל, וצריך להתמודד עם הרבה מאוד בעיות. אתה נתקל בסיפורים שלשמחתך היית נתקל בהם רק בעיתונים, כמו הטרדות מיניות במשפחה, סמים קשים, חקירות משטרה, הארכות מעצר, משפטים ועוד ועוד. לא תמיד יש מה לעשות. לפעמים אתה רק יושב שם ומקשיב, רוצה לעזור, אבל יודע שבשעה אחת בשבוע אתה יכול לתת רק מעט מאוד.

בתחילת השנה קיבלנו חבורה של נערים ששנאה כל דבר שקשור במשפטים, (משטרה, עורכי דין, שופטים ובמיוחד שופטי נוער, סטודנטים למשפטים...). לא אתימר לומר שבסוף השנה יצאו מהקורס נערים שיראו שוטר ברחוב ויתנפלו עליו בנשיקות, או שיקבלו באהבה את העונשים אותם הם מקבלים מהשופטים, אבל בהחלט גרמנו להם להסתכל על הדברים אחרת, נתנו להם עוד קצת כלים להתמודד איתם בעולם בו הם חיים.

קשר מיוחד נרקם גם בין הסטודנטים בקורס, וכאשר אתה נתקל במסדרון בחבר מהקורס, תמיד תתעניין מה קורה בקבוצה שלו, איך מתקדם המשפט, ומה עם הנער הבעייתי ההוא, ואיך פתרו את הבעיה. השיתוף בין הקבוצות חיוני מאוד בכדי להתגבר יחד על כל הקשיים, דבר שבהחלט יצר אווירה נפלאה בינינו לבין עצמנו. עד כמה הקשר היה חזק גילינו רק בערב הסיום של הקורס, שנמשך כ-4 שעות ובו כל אחד מהסטודנטים הכין "מתנת פרידה" מהקורס. בשניה הפכנו לציירים, אופים ואפילו לזמרים.

בסופו של דבר, הדברים הקטנים הם אלו שעושים את החוויה. למשל, א.., עולה חדש מחבר העמים, שחי במוסד כיוון שמשפחתו לא יכולה לתמוך בו, ושלא הוציא מילה מהפה במהלך השעורים בהם היה נוכח, בעיקר בגלל קשיי שפה, אבל ביום של המשפט המבויים עצמו ביקש לקבל תפקיד וקרא את נאום הסיכום של התביעה. או נ.., שלא הסכים לשמוע שום דבר שקשור ל"אוניברסיטה שלומדים בה רק אוכלי שרצים" אבל השתתף במשפט (וגם ניצח בו) ובדרך ריגש את כולנו כאשר גרם לאחד המדריכים להניח תפילין. או י.., שבשיעור האחרון ניגש אלינו, ובדרכו הפשוטה והמקסימה אמר: "אתם עוד תצליחו בחיים, אם הצלחתם אתנו, סימן ששום דבר לא יעצור אותכם" ■

במהלך השנה, אין אף שיעור אחד הדומה לקודם. לפתע נער אחד עזב, נערה חדשה הצטרפה, אף אחד לא מגיע (גם זה קורה...) או פתאום כולם מגיעים. לא משנה מה תכין בבית מראש, תמיד השיעור יצא שונה, אבל לא מדובר בהכרח בשינוי לרעה. לפעמים הנושא לא מעניין את הקבוצה, אבל מוצאים דרך לרתק את תשומת הלב (לא תאמינו עד כמה דיני חוזים

יכול להיות נושא מרתק בעזרת שוקולד איכותי הניתן למי שיענה על הכי הרבה שאלות) ולפעמים הנושא באמת מעניין את הקבוצה, או שהוא פשוט קרוב לליבים (בבית הספר "מפנה" כל הנערים עובדים וככה יצא השיעור של דיני עבודה נמשך ונמשך ונמשך). לא משנה כמה התאמצנו ורצינו, הצלחה של שיעור כמעט ולא הייתה תלויה ביכולת שלנו לעניין ולרתק. כמובן שאם היינו נכנסים לשיעור

ומעבירים הרצאה על החשיבות של דיני הנזיקין בעידן המודרני, השיעור קרוב לוודאי שהיה מסתיים תוך חמש דקות, אבל גם אם הכנו משחק נושא פרסים שווים במיוחד, או משחק תפקידים מ-מש מ-מש מדהים, אף אחד לא יכול היה להבטיח לנו שלא ניתקל ב"עוד פעם אתם" וב"למי יש כוח לשמוע אותכם על הבוקר".

במהלך השנה עברנו הרבה רגעי שיא ושפל. אחד מרגעי השיא של הקורס היה פגישה של כל משתתפי הקורס (סטודנטים, מרצים ונערים) עם שופט בית המשפט העליון, **מישאל חשין**. קודם לשיחה, ערכנו לנערים סיור בבית המשפט העליון (שלא ריתק אותם במיוחד) דבר שחזק אצלנו את ההרגשה שהמפגש עם השופט לא הולך להיות הצלחה מדהימה. פחדנו מהשיחה ולא ידענו איך תגיב קבוצה של נערים למפגש עם שופט, ועוד אחרי סיור שלא בדיוק ריתק אותם.

למרבה ההפתעה, ברגע שנכנס השופט לאולם השתנו הדברים. בשפתו הציורית, אבל המותאמת בהחלט לאירוע, הצליח השופט לרתק את "המופרעים" שלנו, ולספר להם על בית המשפט העליון, למה הוא חשוב, מה "כיף" ו"אחלה" בלהיות שופט. השופט ענה לכל השאלות ששאלו אותו (והם לא היו עדיינים איתו, בלשון המעטה). בסופו של המפגש, אולי את היחס לשופטים לא ממש הצלחנו לשנות, אבל אף אחד לא יוכל לקחת מהם את עוצמת החוויה שבמפגש עם שופט עליון.

גם רגעי שפל לא היו חסרים, ומהר מאוד מתרגלים ל"יריקות בפרצוף". הדבר החשוב ביותר שליווה אותנו לאורך הקורס הוא שאסור להישבר. אם נישבר, אז אין שום סיכוי להצליח. למרות שלפעמים הרצון הוא לצאת מהשיעור ולשבור את הכלים, החוכמה היא לצאת מהשיעור ולחשוב איך לגרום לכך שבפעם הבאה יהיה יותר טוב.

בסופה של השנה מחכה לנערות ולנערים (ולא פחות מכך גם לסטודנטים) חוויה מדהימה, **המשפט המכבים**. באחר צהרים אחד מתכנסים כולם באולם 302 בפקולטה למשפטים בכדי להרים משפט מבויים, בו הנערים הם עורכי הדין והעדים, ושלושה מרצים מכובדים מהפקולטה הם השופטים.

ההכנות למשפט המבויים מתחילות בערך חודשיים קודם (ולפעמים גם יותר). המאמץ הוא אדיר. עם כל אחד עובדים באופן פרטני על התפקיד שלו במשפט, ובדרך כלל שעה או שתיים בשבוע אינן מספיקות. זהו